

V pětadvaceti zemích Evropské unie žije zhruba sedmdesát procent populace na městských sídlištích. Problémy s paneláky tedy řeší prakticky všechny země eurozóny. Článek **Jak naložit s paneláky řeší celý svět** informuje o způsobech řešení v některých vybraných zemích:

Francie – z původně různorodé sociální skladby sídlišť je střední vrstva obyvatel začaly opouštět již v sedmdesátých letech. Postupně zde narůstala kriminalita a rostl i počet nezaměstnaných. Řešením jsou tzv. partnerské smlouvy uzavírané na státní, regionální i místní úrovni a místní rozvojové programy. Podle urbanistických záměrů se dělí sídliště do několika skupin a zón (potenciál rozvoje, daňové úlevy apod.). V průměru je dvacet procent regeneračních nákladů hrazeno státem, zbylých osmdesát místními společenstvími a nájemníky.

Německo – sídliště na území bývalé NDR mají stejné problémy jako ty u nás. Závady jsou převážně technického a urbanistického rázu, chybí občanské vybavení. Stát přispívá na regeneraci jednou třetinou, země a obce dvěma třetinami. Cílem je podnítit zájem investorů i veřejnosti o realizaci programů a možnost kontroly státu a zemí nad postupem a efektivitou zahájených prací.

Dánsko – podobně jako ve Francii i zde opustila sídliště střední vrstva a věková skladba obyvatel se trvale zvyšuje. Schválený nový program pro regeneraci sídlišť vychází se spolupráce jejich obyvatel, podnikatelských subjektů i místních úřadů.

Nizozemsko – už v sedmdesátých letech byla zahájena tzv. urbanistická obnova. Od roku 1994 je kladen důraz především na dostupnost pracovních příležitostí. Vláda uzavírá s městy smlouvy o vytváření subvencovaných míst pro nezaměstnané. Jsou to velmi často místa hlídačů, správců domů, městské stráže atd.

Rakousko – péče o bytový fond a bydlení zde má dlouhodobou tradici. Od počátku se pojímá komplexně, tzn. urbanistické, sociální i technické problémy se zde řeší současně. V roce 1984 byl zřízen zvláštní úřad, který organizuje přípravu a průběh všech renovačních akcí.

[Pramen: MMR, Lidové noviny, 22. března 2005]

Dnes tolik reflektované téma sídliště bylo i námětem rozhovoru **Světlany Ryskové** s profesorem **Karlem Maierem** z Českého vysokého učení technického v Praze. Z článku **Scénáře pro sídliště** jsme vybrali část rozhovoru.

Je problém panelových sídlišť tak velký, jak se tvrdí?

Teď jde spíš o mediální kampaň. Rizika panelových domů jsou dávno zmapována. Hlavní riziko je dnes v jejich postupující sociální devastaci. Nedá se úplně zastavit, ale můžeme ji zabrzdit.

Znamená to, že se sídliště budou neodvratně měnit na slumy?

Může to tak dopadnout. Dnes je část bytů na sídlištních privatizována a soukromí vlastníci mohou se svými byty nakládat podle vlastního uvážení. Pokud na některém sídlišti převáží názor, že je to takzvaně špatná adresa, vlastníci se stáhnou. Vybydlené a zdevastované domy pak někdo koupí za babku a klidně je zbourá, nebo na pozemcích, které jsou mnohdy velmi kvalitní, postaví nové byty nebo cokoliv jiného komerčně zajímavého. Takový scénář je ve světě naprosto běžný.

To znamená, že privatizace vlastně otevřela cestu k záhubě sídlišť?

Obecně ano. U nás však nedokonalá privatizace má paradoxně pozitivní efekt, protože podstatně zbrzdila proces sociální degradace sídlišť. Bohatí odcházejí pomalu a většina obyvatel stále zůstává. Je důležité, aby se podařilo na sídlištních udržet ještě alespoň třicet let pestrou skladbu obyvatel. Aby tam zůstala ještě alespoň jedna generace, která už nemá předsudky a možná najde v životě na sídlišti i pozitivní stránky.

Řekl jste, že proces sociálního vymývání sídlišť se nedá zastavit. Jak by se tedy dal zbrzdit?

Stát by měl pečlivěji zvážit, jaký objem prostředků a úsilí vynaloží na podporu nové výstavby a kolik věnuje na regeneraci stávajícího bytového fondu. Čím více se postaví nových bytů, tím rychleji bude probíhat sociální degradace sídlišť. Stát samozřejmě nemůže zastavit podporu nové výstavby, měl by jen pečlivěji zvažovat efekt různých podpor. Sídliště by se

měla stát předmětem dlouhodobé veřejné diskuse.

Myslíte si, že se dá diskutovat něco změnit?

Dá se na sídliště obrátit pozornost. Průzkumy totiž ukázaly, že tam lidé nejsou tak nespokojeni. Jen si zvykli kritizovat všechno, co je za dveřmi jejich bytu. Čím dál je to od jejich prahu, tím jsou kritičtější. Toho je třeba využít. Diskuse by mohla vytvořit správné politické klima a ukázat, kam neefektivněji nasměrovat podpůrné programy, aby to lidi na sídlištních udrželo.

Jak byste si představoval revitalizaci sídlišť konkrétně?

Měl by tam probíhat přirozený vývoj, aby se sídliště co nejvíce přiblížila ostatní zástavbě. V normální městské živé čtvrti jsou vedle sebe různé domy, různě staré, různě kvalitní a bydlí v nich lidé různých sociálních vrstev. O takovou integraci bychom se měli pokusit i na sídlištních. Rozrušit jejich uniformitu. Některé domy opravit, jiné zbourat a postavit na jejich místo nové, které budou nabízet jinou kvalitu bydlení. Sídliště by se měla dokončit. Je tam spousta věcí, které se už nepostavily a jsou tam proto dostatečné kapacity, tím mám na mysli prostor i síť. Stát by měl podporovat soukromé investice, které zlepšují kvalitu života na sídlištních a budou je měnit ve standardní městské čtvrti. Určitě se to vyplatí, protože hlídání a případná likvidace slumů je mnohem nákladnější.

[Ekonom č. 13, 31. 3.- 6. 4. 2005]

S novým předsedou Akademie věd ČR **Václavem Pačesem** se v článku s názvem **Vědecká prestiž státu se vždycky vyplatí** povídal **Josef Tuček**.

Pane profesore, je česká věda dobrá věda?

Myslím, že v zásadě dobrá je. Zvláště když uvážíme podmínky v jakých čtyřicet let fungovala, a její tehdejší izolaci od světa. Nedá se ale říci, že by česká věda byla na takové úrovni, jak by společnost potřebovala. Ani Akademie věd stále není elitní vědeckou institucí přinejmenším

evropského významu. Posláním Akademie musí být, aby na tuto úroveň českou vědu dostávala.

Jak toho chcete dosáhnout?

Mou vizí je, aby na Akademii, ale třeba i na vysokých školách, vznikly směry výzkumu, kterým by se dalo říkat české školy. Něco takového jako byla elektrochemie či polarografie Jaroslava Heyerovského nebo polymerní chemie, kterou založil Otto Wichterle. Tedy věda nobelovské úrovně.

Ve kterých oborech by se to mohlo podařit?

Není možné předem naplánovat, co se ve vědě podaří, a co ne. Nejpodstatnější je podporovat excelentní vědu, ať už vede k základním poznatkům, nebo k výsledkům, které se dají okamžitě aplikovat v praxi. Naše země nemůže rozvíjet úplně všechny vědní obory. Těm, kdo umějí, publikují ve špičkových zahraničních odborných žurnálech, kam se dostane jen ta nejlepší věda, těm musíme vytvořit mimořádné podmínky.

Vicepremiér pro ekonomiku Martin Jahn tvrdí, že stát by měl dávat víc peněz do aplikovaného výzkumu, který má přímé uplatnění ve výrobě. Akademie věd je podle něj především institucí základního výzkumu.

Určitě je správné, aby aplikovaný výzkum dostával víc peněz, a to z prostředků, které vláda bude na vědu přidávat. Ale věřím, že se tak nestane na úkor výzkumu základního, neboli, jak raději říkám, výzkumu vyhledávacího, který objevuje principiální poznatky. Na nich teprve může aplikovaný výzkum stavět. Z dlouhodobějšího pohledu se pak nakonec vyhledávací výzkum v ekonomice zhodnotí daleko lépe. Vůbec beru vědu ne pouze jako součást ekonomiky, ale jako součást celé národní kultury. Vezměte si třeba naši astronomii, která se dělá v Akademii věd, nebo egyptologii na Karlově univerzitě. Jsou to špičkové obory, které naši zemi proslavily ve světě, zvedly prestiž našeho státu. A to se vždycky vyplatí, i když jejich přínos nemůžete bezprostředně přepočítat na peníze.

[Hospodářské noviny, 31. března 2005]

„Nobelovka“ architektů míří do Států – článek *Magdaleny Čechlovské* informuje o letošním udělení architektonické Pritzkerovy ceny. Tu si odnese americký architekt Tom Mayne. Letošní vítěz, který v kalifornské Santa Monice vede vlastní architektonické studium Morphosis, je známý především ve Spojených státech, kde projektuje hlavně veřejné a firemní stavby. Mimo USA projektoval banku Hypo Alpe-Adria v rakouském Klagenfurtu či výškovou budovu Sun Tower v Soulu. Amerického architekta je možné přiřadit k dekonstruktivismu, který se uchytil zejména jako styl pro koncertní sítě, památníky a jiné monumentální stavby. A jak to vypadá s nominací našich architektů na Pritzkerovu cenu? Historik architektury Rostislav Švácha říká: „*Myslím že tak dvacet let nemáme šanci. A není to jen tím, že se naši architekti nepodílejí na světových stavbách. Nikdo z nich se ještě neprotlačil do prestižních časopisů.*“

[Hospodářské noviny, 22. března 2005]

V nakladatelství Prostor vyšla v pořadí již pátá **ročenka české architektury**, se kterou nás seznamuje architekt **Pavel Halík** v článku **Rok rodinného domu**. Ročenka přináší výběr třiatřiceti novostaveb postavených v tuzemsku během loňského roku. Výběr provedl ústecký architekt **Jan Jehlík**, který také opatřil knihu předmlouvou. V publikaci jsou zastoupeny především rodinné domy a vily a ukázky rekonstrukcí. Letošní ročenka přináší svojí předmlouvou lehký odklon od odborníků směrem k laikům a představuje architekturu, která odpovídá na konkrétní požadavky individuálního života.

[Lidové noviny, 17. května 2005; Česká architektura 2004, vydalo nakladatelství Prostor]

Z MONITORINGU TISKU MINISTERSTVA PRO MÍSTNÍ ROZVOJ

Evropští architekti dumají, jak vymést z ulic měst zločin

Helena Řihánková

Zapojením urbanismu a architektury do prevence proti zločinnosti se nejvyšší orgány Evropské unie zabývají od poloviny 90. let. Iniciativa se opírá o tezi, že existuje přímá a objektivní úměra mezi morfologií měst a objektivní bezpečností jejich obyvatel. Výzkumu se zúčastnily zejména skandinávské státy, významnými poradci byli výrobci bezpečnostních zařízení a policie. Máme se tedy začít bát, že místo dveří, které není třeba zamykat (Dánsko), se dočkáme opevněných kondominií s vysokými ploty a bezpečnostní službou (Spojené státy)? Ani jedno, ani druhé. Na příkladu Francie je však vidět, že se otázka bezpečnosti stala velmi naléhavou a politicky relevantní. Co na to architekti a developéři?

Výsledkem výzkumu je evropská norma s tradičně neurčitým názvem **Prevence zločinnosti – urbanismus a koncepce budov**. Záhlaví napovídá, že obsah normy se týká jak urbanismu a městského vybavení, tak obytných a obchodně-kancelářských budov. Stimulem pro obdobné aktivity byly vedle globální hrozby terorismu především velmi neuspokojivé výsledky městské politiky. Ta aspoň ve Francii začínala a končila u sociální prevence. Překvapivě právě tato země zaujala k výslednému znění normy, hlavně k její části o urbanismu, negativní stanovisko. Ačkoliv je direktiva platná od počátku letošního roku, příslušné úřady v Paříži věří, že se jim text podaří udržet na úrovni technických doporučení.

Jaká jsou tedy úskalí, styčná a třecí místa, jaké novinky a nové termíny? Do poslední kategorie – i když by někteří urbanisté mohli protestovat – lze zařadit termín „**situační prevence**“. Má svůj základ ve Velké Británii a jejím cílem je předcházet zločinnosti uspořádáním městských a architektonických prostor. Má ztěžovat aktivity zločincům, ať se jedná o ohrožení majetku nebo osob. Některé kroky se zdají být těžko pochopitelné a jdoucí proti směrům humanizujícím centra měst: podle teorie situační prevence městská centra mají být více vyhrazo-

vána dopravě a byznysové sféře, městský mobiliář pak téměř výhradně slouží k orientaci a usměrňování provozu.

Ve francouzských městech vypadá průsak „prevence“ do života tak, že jsou rušeny pěší zkratky, průchozí haly a průchody. Na indexu jsou ploché střechy a všechny další možné únikové cesty zločinců v případě pronásledování policí. Zdaleka to nestačí: zastánci bezpečnostní prevence požadují zákaz zalomených fasád, vysokých živých plotů, „mrtvých úhlů“ v městských prostorech. Zavírají se vstupy do sklepů, dokonce se mají odstraňovat hluboké vržené stíny stromů tím, že se vhodně umístí veřejné osvětlení. Mizejí veřejné lavičky, aby se na nich nezdržovali bezdomovci. V mnohých centrech zbývají již dnes jako jediná místa pro odpočinek terasy drahých kaváren. Zvláštní péče je věnována kontrolám vstupů do domů a bytů, tvaru oplocení a kvalitě pěších tras. Pomoci tomu má i informační systém mezi domovníky, městskými hlídači a pořádkovými jednotkami.

Zdaleka ne všichni jsou touto bezpečnostní mání nadšeni. Řada kovaných urbanistů tvrdí, že jde pouze o vnější („prostorovou“) záplatu na mnohem vážnější problémy sociální ekonomiky. Bezpečnostní urbanismus má nicméně ve Francii jistou tradici. Již výstavba velkých pařížských bulvárů měla mít za cíl usnadnit vojsku potlačení případných občanských bouří a nepokojů. Současnou podobu bezpečnostní prevence má kupříkladu zákon o předběžných bezpečnostních studiích urbanistických projektů z roku 1995. Teprve nyní, deset let po schválení, se začínají masivněji prosazovat nejrůznější ochranné systémy a technologické vymoženosti. K standardnímu vybavení větších projektů už patří nejrozmanitější optická vlákna a videoochrana parkovišť a odlehlejších částí budov.

Na rozdíl od amerických nebo anglických kolegů francouzští architekti a urbanisté navrhují, aby jejich projekty zůstaly otevřené, spíše vzdušné a transparentní než homogenní a oplocené. Občan by měl vidět a být viděn, zdálky i zblízka: pod schody a do chodeb metra se instalují zrcadla tak, aby se zabránilo „léčkám“, podporují se otevřené perspektivy, živé ploty jsou maximálně 70 cm vysoké, stromy ostříhané do výšky 2 metrů, uliční

fronty vyrovnané, kryté podchody se odstraňují, anebo jsou do nich instalovány kamery. I přes na první pohled drastický charakter opatření vyznávají architekti a veřejní činitelé zásadu, že bezpečnost se stala nezbytnou, ale neměla by být vidět. Model soukromého města, obehnaného ochrannými hradbami, je podle nich špatným příkladem. Také sledování kamerami je přijímáno velmi obezřetně, protože se stalo viditelným symbolem omezování osobní svobody.

Byla-li řeč o odpůrcích v řadách architektů a urbanistů, ti poukazují zejména na nepřipustný „sociální dohled“ a normalizaci městského prostoru. Architekt Nicolas Michelin k tomu říká: „*Pasáž nebo podchod není nutně nebezpečný. Vše závisí na frekvenci chodců či návštěvníků, osvětlení a tak dále. Nemyslím si, že urbanista má možnost vytvořit bezpečnost svými plány.*“ Hlavně architekti se rovněž obávají, že takto pojatá bezpečnost se stane měřítkem hodnocení projektu a pronikne do technických norem podobně neúspěšně jako požární předpisy.

Už se tak v podstatě děje. Developeři neopnechali nic náhodě a na severu stejně jako na jihu Francie se množí projekty více či méně uzavřených rezidencí. Jsou určeny homogenním sociálním skupinám, které tu nebudou vystaveny „nezabezpečenému“ okolí. Ani tato koncepce obytných čtvrtí není ve skutečnosti ve Francii žádnou novinkou. První realizace sociálního bydlení z konce 20. let minulého století oddělovaly soukromé vnější prostory od městského „nepořádku“ uzavřenou konfigurací – mřížemi a vstupní branou.

V 70. letech dále začalo platit nařízení, podle něž v případě výstavby skupiny více než čtyř domů musela vzniknout i nezávislá dopravní komunikace přehrazená branou. Tato malá sídliště rodinných domků jsou již dnes nejen neprůjezdná, ale prakticky i neprůchozí. Jejich majitelé zpravidla nesouhlasí ani se zřízením pěších stezek, které by dovolovaly okolním obyvatelům přímější přístup k některým veřejným službám, zastávkám veřejné dopravy apod.

Soudobá výstavba chráněných komplexů ještě nedosahuje rozměrů a režimů „gated communities“ v USA nebo v Jižní Americe, tento způsob dobrovolného uza-

vírání se před okolím ale není zanedbatelný. Podle autorů nových, zabezpečených rezidencí má chráněný prostor zabránit trestným činům nebo pomoci k neutralizaci jejich pachatelů. Společné a poloveřejné prostory jsou koncipovány tak, aby je mohli obyvatelé sami hlídat – na daném principu fungují anglo-americké „neighborhood watch“.

Největší francouzský developer, Robert Monné z firmy Monné-Decroix, pojem zabezpečené rezidence obhajuje. Říká o nich: „*Tyto obytné celky se nedají zredukovat jenom na tento údaj. Naše obchodní kampaň se týká především kvality staveb, zelených ploch, přítomnosti bazénu...*“ Podle Monného jenom každý pátý klient uvažuje při koupi bytu o své bezpečnosti, i když její důležitost stále stoupá.

Budované rezidence bývají oploceny, mají jednu vstupní bránu, vjezd hlídají kamery, stejně jako vstupní haly domů a parkoviště. Obyvatelé mohou dané prostory kdykoliv zkontrolovat na speciálním televizním kanálu. Zvláštností je, že v domech neexistuje hlasová kontrola, jak je tomu běžné ve Spojených státech. Do budoucna společnost Monné-Decroix a další hodlá v parteru objektů budovat prostory pro obchody. Tím se však ještě zvýší autonomie obdobných kondominíí.

Vraťme se na úplný začátek a vzpomeňme další výhrady Francie proti nové normě EU. Pařížská Státní rada pro bydlení se namátkou důrazně ohradila proti tvrzení, že potenciálním zdrojem nebezpečí (na stejné úrovni jako sociální napětí nebo drogová problematika) může být převaha nájemních bytů v domech, celcích a čtvrtích. Podobnou filozofii zastávají třeba pojišťovny – postižení tak budou zase a jenom obyvatelé už nyní problémových sídlišť, kde se nacházejí takřka výhradně sociální byty.

S rozmachem principu zabezpečených rezidencí se z městských celků vylučují dosti podstatné části území, jež podléhají soukromému právu. Otevřené průchozí město má tak stále více vygumovaných, zabezpečených míst. Není sporu o tom, že je opuštěna idea otevřených evropských měst, jejichž základní hodnotou měla být přístupnost veřejných prostranství bez omezení.

Mezi kritiky sílící války proti „nekalým živelům“ se objevují i sociologové. Tvrdí, že bezpečnostní opatření, viditelná či nepostřehnutelná, nutně posilují vylučovací reflex. Skupiny obyvatel tak dávají přednost tomu být „mezi sebou“, než se stýkat s jinými skupinami, považovanými za nevídané. To je samozřejmě těžko slučitelné se společností postavené na principech solidarity. Přitom právě posilňování demokratických proudů a větší občanská účast na městské správě by mohly tvrdší zastánce preventivních opatření přesvědčit, že je možné mít jiná než zabezpečená města – města se společnými zkušenostmi, kde si lidé nejsou nepřáteli a potenciálními škůdci, ale partnery.

[24. 3. 2005, www.stavebni-forum.cz]

MMR zlepšuje dostupnost bydlení v České republice

V březnu tohoto roku vláda jednomyslně přijala návrh „Koncepce bytové politiky“ se střednědobým horizontem do roku 2010, kterou předložil (dnes již bývalý) ministr pro místní rozvoj Jiří Paroubek. Podle ministra tak již není pochyb o tom, že bytová politika této vlády je úspěšná.

Jeho slova jednoznačně potvrzují také čerstvá statistická data, podle kterých byl

rok 2004 z pohledu nové bytové výstavby tím nejdynamičtějším obdobím v historii České republiky.

„V roce 2004 byla zahájena výstavba téměř 40 tis. bytů a bylo dokončeno a předáno k užívání více než 32 tis. nově postavených bytů. Tato čísla jsou rekordní. Naposledy byl podobný počet nových bytů dokončen začátkem 90. let minulého století. Tehdy se však jednalo o řekněme ‚dojezd‘ hromadné panelové výstavby. Současná výstavba je kvalitativně, a to jak z hlediska stavebního, tak urbanistického a uživatelského, zcela odlišná. Dnešní bytové domy jsou co do kvality plně srovnatelné s výstavbou ve vyspělých zemích,“ tvrdí ministr Jiří Paroubek s tím, že na 1 000 obyvatel dnes připadají více než tři dokončené byty, což Českou republiku řadí mezi skutečně vyspělé evropské země.

Zajímavá jsou také čísla informující o investicích do nové bytové výstavby a modernizace již postavených bytů. V roce 2004 bylo modernizováno 15,5 tis. bytů (šlo o modernizace zásadní, kdy je zapotřebí souhlasu stavebního úřadu). Ve srovnání s rokem předchozím se tak počet rekonstruovaných bytů zvýšil o více než 20 %. Další desetitisíce bytů jsou modernizovány svými uživateli v rozsahu prací, které nepodléhají ohlášení nebo povolení stavebního úřadu, ale které rovněž přispívají ke zvýšení kvality a dostupnosti bydlení.

Vedle státní podpory výstavby nových bytů, která je v rámci resortu Ministerstva pro místní rozvoj nyní poskytována ve formě přímých investičních dotací i zvýhodněných úvěrů, připravuje ministerstvo také nový systém poskytování podpory ve formě úrokových dotací k úvěrům, které budou u komerčních bank nebo stavebních spořitelů poskytovány mladým rodinám.

„Podle sociologických průzkumů Akademie věd je plných 80 % českých domácností se svým bydlením spokojeno. To mluví za vše,“ dodává k číslům ministr Jiří Paroubek. Protože však v nájemním sektoru nebydlí všechny rodiny a stále více českých domácností bydlí ve vlastním bytě, připravil ministr záměr zákona o vlastnictví bytů, který také úspěšně obhájil ve vládě.

„Jde o usnadnění rozhodovacích procesů při správě, údržbě a opravách tohoto segmentu bydlení. I spokojenost s bydlením v dobře fungujícím domě s upravenými a udržovanými společnými prostory totiž patří do celkové dostupnosti stále lepšího bydlení, které bych přál všem rodinám v České republice,“ dodává závěrem ministr.

[Tisková zpráva MMR, 21. března 2005]

-tb-